

ساختمان واژه های مشتق/مرکب/مشتق مرکب

1- اسم ساده: اسمی که فقط از یک جزء معنادار ساخته شده باشد: گوسفند ، اسفندیار ، خانه ، فرهنگ .

2- اسم غیر ساده: اسمی که بیش از یک جزء معنا دارد و می توانیم آن ها را به دو یا چند بخش تقسیم کنیم: کتاب خانه ، قلم تراش ، کارکرد .

اسم غیر ساده نیز به سه نوع تقسیم می شود: 1- اسم مشتق 2- اسم مرکب 3- اسم مشتق - مرکب

1- اسم مشتق: اسمی که در ساختمان آن یک جزء معنادار و یک جزء معنا ساز (معنی را عوض کند) وجود داشته باشد

در کلمات مشتق اگر جزء بی معنی قبل از جزء معنی دار باشد ، پیشوند و اگر بعد از آن باشد پسوند نامیده می شود . در زیر به مهم ترین پیشوند ها و پسوند های مشتق ساز اشاره می شود .

مهم ترین پیشوند های مشتق ساز :

با + اسم = صفت ؛ مثال : باادب

بی + اسم = صفت ؛ مثال : بی درد

نا + صفت = صفت ؛ مثال : نادرست

نا + اسم = صفت ؛ مثال : ناسپاس

نا + بن فعل = صفت ؛ مثال : نادان

ن+بن فعل = صفت؛ مثال: نشکن / نسوز

هم + اسم = صفت ؛ مثال : هم کلاس

مهم ترین پسوند های مشتق ساز :

اسم + ی = صفت ؛ تهرانی ، ماندنی ، خانگی ("ی" نکره مشتق ساز نیست . مثل : مردی و ...)

صفت + ی = اسم ؛ خوبی ، درستی ، آلودگی و...

اسم + ی = اسم (اسم حرفه یا مکان شغل) ؛ خیاطی ، قصابی و...

اسم + گر = اسم (صفت شغلی) ؛ آهنگر ، کوزه گر و...

اسم + گری = اسم ؛ وحشی گری و...

اسم یا صفت + یت = اسم ؛ مرجعیت ، آدمیت و...

بن ماضی + ار = اسم ؛ کردگار، گفتارو..

بن ماضی + ه / ه = صفت مفعولی ؛ خورده ، شنیده

و....

نکته: باید توجه داشت که اگر این (ه) جزء ساختمان فعل نباشد تکواژ اشتقاقی خواهد بود یعنی مشتق می سازد . او دیده ی روشنی دارد (ه) و ند مشتق ساز

تکواژها یی که مشتق نمی سازند عبارتند از :

- نشانه های جمع (ها ، ان و ی نکره) ؛ آدم ها ،
معلمان ، (ی) کتابی خریدم

- تر و ترین در آخر صفت و قید ؛ خوب تر ، بالا
ترین

- پیشوندهای صرفی ؛ ب ، می و ن می روم / نرو /
بیاید

- شناسه های فعل ماضی و مضارع فرقی نمی کند .

- ضمائر شخصی متصل که به اسم می چسبند . - م ، - ت ،
- ش ، - تان ، - شان .

- فعل های کمکی در ماضی نقلی ام ، ای ، است ، ایم
، اید ، اند .

انواع اسم مرکب :

- 1) اسم+اسم = اسم : لاک پشت ، شاه توت ، دستمزد ، دام پزشک ، حاجی فیروز ، کارنامه ، آب گوشت ، کتاب خانه
- 2) اسم + بن ماضی = اسم :: کارکرد ، رهاورد ، صلاحدید ، دستبرد ، دستاورد
- 3) اسم + بن مضارع = اسم : آبکش ، خط کش ، خاک انداز ، مدادتراش ، دستبند ، گلگیر
- 4) صفت + اسم = اسم : سیاه مشق ، نوروز ، سپیدرود ، چهارپا ، سبزقبا
- 5) ضمیر + بن مضارع = اسم : خودنویس ، خودتراش
- 6) صفت + بن مضارع = اسم : زیرگذر ، زودپز ، دور نما
- 7) صفت + اسم = اسم = بالا دست ، زیرزمین ، پس کوچه
- 8) اسم + صفت = صفت : قدبلند ، ریش سفید ، پابرهنه
- 9) صفت + اسم = صفت : بدبخت ، سفید پوست ، بد گمان ، بزرگ سال
- 10) اسم + بن مضارع = صفت : دروغ گو ، خدا شناس ، چادر نشین ، محبت آمیز
- 11) ضمیر + بن مضارع = صفت : خود خواه ، خوددار ، خویشتن شناس

3) اسم مشتق - مرکب اسم مرکبی که وند داشته باشد آن را مشتق مرکب می نامند.

انواع اسم مشتق - مرکب: 1

اسم + بن مضارع + ان: آینه بندان، عقدکنان،

4) بن + و (میانوند) + بن: سوزوگداز، پرس وجو، جنب وجوش
خرید و فروش

5) اسم + وند + بن = صفت: خدا شناس زبان نفهم

6) اسم + وند + اسم = اسم / قید / صفت: دست به دست

7) صفت + اسم + وند: یک شبه هیچ کاره